

АКТ № 117/05.07.2019 г.

приет на заседание на Гражданския съвет към ВСС
(на основание т. V.13 от приетите Правила за действие на Гражданския съвет)

На заседание на Гражданския съвет към Висшия съдебен съвет, проведено на 05.07.2019 г., по точка 3. от дневния пел: „Обсъждане на Годишния доклад на Националното бюро за контрол на специалните разузнавателни средства (НБКРС) за 2018 г., проблемни области и предложения за промяна в нормативната база, с цел подпомагане и подобряване работата на правоохранителните и правораздавателни органи със СРС.“

*Вносител: Сдружение „Академия за изследвания в сигурността и отбраната“
Докладчик: г-н Пламен Колев, Председател, г-н Огнян Стоичков, Член, Национално бюро за контрол на специалните разузнавателни средства;
г-жа Богдана Лазарова, Председател на УС, Сдружение „Академия за изследвания в сигурността и отбраната
Становище от: г-жа Мария Карагьозова, Председател на УС, Асоциация „ФОРУМ“*

Гражданският съвет към ВСС, след изслушване на доклад на НБКРС и становища на членовете на Съвета и проведено обсъждане на заседанието, взе следните решения:

1. Гражданският съвет приема за сведение Годишния доклад на Националното бюро за контрол на специалните разузнавателни средства (НБКРС) за 2018 г. и благодари на ръководството на НБКРС за участието в заседанието.

2. Гражданският съвет подкрепя предложението на НБКРС за необходимостта от промени в националното законодателство, уреждащо въпросите, свързани със специалните разузнавателни средства. В тази връзка Гражданският съвет предоставя от своя страна на вниманието на НБКРС доклад на Академия за изследвания в сигурността и отбраната, становище на Асоциация „ФОРУМ“ и на Камарата на следователите в България, членове на Съвета, е предложени и мотиви към тях за законодателни промени. Целта е те да бъдат разгледани и взети под внимание при бъдещо обсъждане на законодателни изменения в конкретната област в Комисия по правни въпроси и Комисия за контрол над службите за сигурност, прилагането и използването на специалните разузнавателни средства и достъпа до данните по Закона за електронните съобщения към Народното събрание на РБ.

3. По предложение на г-жа Мария Карагьозова, Председател на Гражданският съвет и г-н Пламен Колев, Председател на НБКРС двете институции взеха решение за установяване на дългосрочно партньорство с цел осигуряване на механизъм за гражданско участие във формирането и изпълнението на политиките и мониторинг на правоприлагането в областта на използването и контрола на специални разузнавателни средства в Република България.

Актът да се предостави и на НБКРС и Пленума на ВСС, за сведение.

Приложение към акта:

1. Доклад, представен и изготвен за целите на заседание на Гражданския съвет към Висшия съдебен съвет, проведено на 22 февруари 2019 г. от *Академия за изследвания в сигурността и отбраната*

2. Становище на *Асоциация „ ФОРУМ“*, базирано на проведени интервюта с действащи прокурори и представляващо обобщение на техните коментари, след като са били предварително запознати със съдържанието на доклада на *Академия за изследвания в сигурността и отбраната* (по т.1). Становището е изготвено за целите на заседание на Гражданския съвет към Висшия съдебен съвет, проведено на 5 юли 2019 г.

3. Предложение на *Камарата на следователите в България*, представено на заседание на Гражданския съвет към Висшия съдебен съвет, проведено на 5 юли 2019 г.

гласуване: за - 14 , против - 0, въздържали се - 1.

(приема се)

Председателстващ заседанието: /п/

Мария Карагьозова

Председател на

Гражданския съвет към ВСС

Лице за контакт:

Мария Карагъзова, председател на УС
адрес: ул. "Коста Лулчев" 3, гр. София 1113
мобилен тел: 0887 30 44 24
е-поща: forum.a@abv.bg

Становище на Асоциация „ФОРУМ“ относно доклад

**„ПРИЛАГАНЕ НА СРС – ИСКАНИЯ НА ПРОКУРАТУРАТА, РАЗРЕШЕНИЯ ЗА ПРИЛАГАНЕ,
ИЗДАДЕНИ ОТ СЪДА – КОНСТАТИРАНИ ПРОБЛЕМИ И НАРУШЕНИЯ, НЕОБХОДИМОСТ ОТ
ПРОМЯНА НА НОРМАТИВНАТА БАЗА“,
АВТОР: БОГДАНА ЛАЗАРОВА**

**Становището се базира на проведени интервюта с действащи прокурори и
представява обобщение на техните коментари, след като са били предварително
запознати със съдържанието на доклада.
Коментарите са поместени с оригиналния им вид,
без редактиране на тяхното съдържание.**

Коментар 1

В доклада на стр. 1 относно : „ Да припомним и че Специалните разузнавателни средства са:

-
- способи за прилагане на технически средства, напр:
 - наблюдение (на заподозрени лица, автомобили и др.);
 - подслушване (на телефоните на заподозрени лица);
 - проследяване (на хора или автомобили);
 -
- проверка на компютърна информация (e-mail, профили в социални мрежи, данни за трафик в интернет и др.);
- използване на служител под прикритие“

Коментар:

В Закона на специалните разузнавателни средства (СРС) липсва уреден способ за проверка на **компютърна информация** - електронни пощи, профили в социалните мрежи, данни за трафик в интернет, както е посочено в доклада. на стр.1 , а липсват и технически възможности това да се извършва на практика от Държавна агенция „Технически операции“ (ДАТО), поради следните причини:

1. Абсолютно е невъзможно да се следи комуникация в Интернет например чрез Месинджър, Вайбър, Имо, Телеграм, Уайър, Уатсап и други програми за интернет комуникация.

Доколкото ни е известно ДАНС разполагат със средства, с които може да се следи и подслушва комуникацията единствено във Вайбър, но само те могат да ги ползват и не могат да се използват от ДАТО.

Програмите Имо, Телеграм, Уатсап са така направени, че разменените съобщения след много кратко време се самоизтриват и дори да бъде задържано дадено лице и да му се иземе телефонът, пак в него няма да бъде намерена комуникация. Така че излишно се създава впечатление у гражданите, че чрез прилагане на СРС - та могат да бъдат следени в Интернет.

Същото се отнася и до електронните пощи. Съдържанието на разменените писма може да се иземе по реда на НПК след разрешение на съда за проверка и задържане на кореспонденция и то само от сървъри, които се намират на територията на България т.е. от Gmail прокурорът дори и да има разрешение от съда, няма как да получи достъп до тези писма, защото трябва да иска и чака изпълнение от Google, които го правят само в изключителни случаи.

2. По повод на техническата обезпеченост на ДАТО трябва изрично да се посочи, че тя е крайно неадекватна за ефективно изпълнение на нейните функции, примери:

2.1 ДАТО не разполагат с достатъчно автомобили, които да сменят, за да не правят впечатление при проследяване

2.2 Камерите, които ползват за наблюдение също имат спешна нужда от модернизирани : те или изобщо не могат да снимат на тъмно и отдалеч или ако това е възможно качеството на видеото или на снимките е лошо.

2.3 Използваните от ДАТО автомобили-кетчъри могат да засичат комуникатори само когато те работят в 3-джи мрежа. Ако работят в 4-джи мрежа тези кетчъри са неизползваеми т.е. кетчърът не може нито да подслушва, нито да записва разговори, а може да засича в различни клетки на мобилните оператори съвпадения на комуникатори, т.нар. Исми (IMSI)-номер на СИМ-карта. Този способ се използва, за да се установи какви СИМ-карти ползва дадено лице, като ако лицето днес пребивава в три клетки на мобилни оператори и чрез проследяване това бъде установено, се засича съвпадение в трите клетки, т.е. ако и в трите клетки е работила една карта с едно и също Исми може да се предполага, че тя се ползва от лицето. След получаване на този Исми номер се иска разрешение от съда по реда на чл.159а от НПК и по Закона за електронните съобщения (ЗЕС) мобилните оператори да посочат кой номер на СИМ-карта отговаря на това Исми и кой е абонат по нея и едва след това може да се поиска подслушване на тази карта. Нужно е да се подчертае това, тъй като през 2013г., когато избухна истерията с подслушванията, от определени кръгове политици (основно от опозиционната БСП) откровено се тръдяха неистини свързани с това, че чрез кетчърите се подслушвали разговори на политици и журналисти.

Коментар 2

На стр.2 в докладът се казва: „ Бойко Рашков сочи и наличието на случаи, в които прокуратурата заявява прилагане на СРС, след което се запознава с предварителните материали, използва ги за обвинителната теза, след това унищожава данните и защитата на обвиняемите да не може да ги използва. “

Коментар: Това твърдение е несъстоятелно, защото ако данните бъдат унищожени и по тях не бъдат изготвени ВДС /веществени доказателствени средства/ прокуратурата няма какво да ползва и да приложи към делото, за да стане то достояние на съда. Липсва и логика, защото ако в тях се съдържат доказателства в подкрепа на обвинителната теза на прокуратурата тя да ги унищожава и сама да се лишава от тях в досъдебната и съдебна фаза на наказателния процес.

Коментар 3

На стр. 3 по частта на доклада от Фондация “14 януари“ относно идентифицираните от нея „няколко сериозни проблема, които не са преодоляни и досега:

- **Високият брой неофициални откази, в следствие на неофициално (извън регламента) искане за употреба на СРС– т.е. нерегистрирани откази - тези, които са отказани, преди да бъдат официално регистрирани....“**

Коментар: Тук трябва да се посочи, че съществува практика в някои съдилища съдиите, които разрешават използването на СРС да изискват от прокурорите или полицията да им носи предварително предния ден искането, без то да е изведено и съответно заведено в съда, под предлог, че искат да го проверят. Така съществува възможност съдържащата се в тази чернова на искане информация, която все още не е класифицирана на практика, да стане достояние на лицата, до които се отнася преди получаване на официалното разрешение и така да се обезсмисли напълно прилагането на разрешеното по-късно СРС.

- **....„Някъде липсват данни за броя на СРС, ползвани като веществени доказателствени средства, в резултат на които се стига до осъдителна присъда...“**

Коментар - въпрос: Не е ясно защо се твърди, че липсва такава информация, след като всички дела, по които има постановени присъди се намират в съда и е въпрос на организация там да се води отчетност за тези данни?

- **..... „ Високото ниво на употреба на СРС като най-лесен метод за разкриване и разследване на престъпления“.**

Коментар: В много случаи употребата на СРС се явява не „най-лесен метод“ за разкриване и разследване на престъпления от страна на МВР и прокуратурата, а единствен възможен метод. Това е така поради следните обективни причини:

Причина 1: Полицията на практика почти не разполага с агентурни сътрудници, които биха могли да предоставят необходимата информация, а и дори да я предоставят, те отказват по една или друга причина да станат дори защитени свидетели по делото (камоли незащитени свидетели) и така да обективират станалата им известна информация. Защо отказват не е трудно да се досетим: тъй като не са редки случаите оправдани от съда подсъдими – и не винаги заради липса на доказателства или заради некомпетентната работа на разследващите, да водят дела за клевета, набеждаване или лъжесвидетелстване срещу лицата, които са се осмелили да станат свидетели на обвинението. За

случаите на убити свидетели или такива, които са заплашвани, пребивани от лицата, срещу които са свидетелствали, не е и нужно да споменаваме.

Причина 2: Използването на другия възможен способ за разкриване и разследване на престъпления е внедряването на служител под прикритие, който да осигури необходимата информация. Това обаче също е вид СРС. За това единствения начин да се съберат доказателства в подкрепа на придобитата оперативна информация си остават СРС-тата.

Причина 3: **При чисто криманалните престъпления като търговия с наркотици, трафик на хора, отвлечения, убийства и други не се оставят документални следи и разследващите и при най-добро желание няма как по други начини да докажат авторството на подобни деяния.** Примерът даден тук в докладът със САЩ е твърде неудачен, тъй като там полицията разполага с далеч повече правомощия от българската и има достъп до най-различен вид информация в най-различни информационни масиви и така не им се налага, като в България за всяко нещо да се „молят“ на съда.

- В доклада се коментира ефективността на СРС-тата в съдебната фаза по следния начин: „по твърде малко дела се постановят присъди, които почиват на ползваните СРС - та“.

Коментар: Реалната ситуация, която няма как да е известна на широката общественост е, че след като е приключило прилагането на СРС - та и прокуратурата е поискала изготвяне на веществени доказателствени средства по тях, **се налага обвинението да чака буквално години**, за да получи изготвените веществени доказателствени средства от Държавна агенция „Технически операции“ (ДАТО).

Дори и да се настоява пред ДАТО, че случаят е спешен, защото обвиняемият е задържан, това не води до никакъв резултат и ДАТО изобщо не се съобразява със сроковете за разследване. Така прокуратурата е принудена да сключва споразумения с подсъдимите, за да може да внесе делото в съда, без да чака още 2 години изготвянето на веществени доказателствени средства. Така се води, че по делото е приложено СРС, но то не се ползва от съда при постановяване на неговия акт, тъй като ДАТО не е изготвило веществени доказателствени средства. Става така, че осъдените дори са си изтърпели вече наказанията, а ДАТО все още не е изготвило веществени доказателствени средства.

Препоръка към законодателя: С оглед на посленото по-горе в закона трябва да се предвиди задължително срок, в който ДАТО да е длъжно да изготви и предостави на заявителя поисканото веществено доказателствено средство - не е възможно за това да не е предвиден никакъв законов срок, а същевременно да се иска и да се очаква бързо разследване.

Друга причина за това, че в много случаи се иска прилагане на СРС, а се ползват на практика по малко случаи като веществени доказателствени средства е в използването от лицата на споменатите вече интернет програми за комуникация, които не подлежат на никакъв контрол - не са редки случаите, в които дадено подслушвано лице почти не разговаря по телефона, а използва единствено и само Месинджър, Вайбър, Телеграм, Уатстап и т.н. Именно това води до неполучаване на очаквания резултат от приложените СРС, но това не означава, че не трябва да се използва и тази възможност за събиране на доказателства, само защото можем да предполагаме, че лицето ще говори само по Вайбър например.

- В докладът на Фондация „14 януари“ се коментира като проблем и че през 2013 г. са постановени 1590 присъди по дела с използвани веществени доказателствени средства събрани чрез приложен достъп до трафични данни.

Коментар: Достъпът до трафични данни не е СРС и не се извършва по ЗСРС, а по Закона за електронните съобщения и този достъп до трафични данни дава информация единствено за това, дадено лице с кого комуникира, но не и за съдържанието на тази комуникация - включването им в този доклад отново създава фалшиви опасения в обществото, че едва ли не е обект на тотално следене и подслушване.

Коментар 4

Относно широко застъпените в коментриания тук доклад изводи, базирани на „Доклад за дейността на отдел „Защита на класифицираната информация“ по ЗСРС и ЗЕС за 2015 г. и 2016 г. на Софийски градски съд (СГС)“, като цяло може да се каже следното: позоваването на данни, които се отнасят само до СГС, също не е води до обективна картина на състоянието на проблема, тъй като СГС е само един частен случай (и то по-скоро негативен) и констатираното там категорично не се отнася повсеместно до всички останали окръжни съдилища. Така например некоректното водене на регистрите на СГС относно СРС-тата по никакъв начин не може да се вменява във вина и отговорност на цялата съдебна система.

„Въпреки че през 2015 г. и 2016 г се наблюдава спад на разрешенията за прилагане на СРС, се наблюдават 29 групи **нарушения на закона** при издаването им:

- Уважавани са искания, от които не може да се разбере дали престъпленията са извършени в България. „

Коментар: Трябва да се има предвид, че НК и НПК се прилагат и за престъпленията, извършени в чужбина от български граждани, както и от чужди граждани, ако с тях се засягат интереси на български граждани или на българската държава, така че няма пречка да се прилагат СРС и в такива случаи и това не може да се констатира като нарушение на закона

„ - един човек е бил следен и подслушван едновременно от две служби. „

Коментар: Това е напълно възможно и не е в нарушение на закона, тъй като на първо място, предвид секретния характер на прилагане на СРС, няма как между различните служби да се обменя подобна информация, тъй като това напълно би обезсмислило прилагането на СРС. Няма пречка за едно лице да се прилага СРС по досъдебно производство от прокуратурата и едновременно с това и от полицията по оперативно дело, тъй като е възможно прокуратурата да разследва един аспект от неговата престъпна дейност, за който е получила сигнал, а полицията да събира данни за друга част от тази дейност, за който те имат например оперативна информация.

В този смисъл няма пречка полицията да прилага СРС спрямо едно лице по тяхно оперативно дело, дори и да е налице вече образувано досъдебно производство. Освен това следва да се посочи, че докато няма лице привлечено в качеството на обвиняем, досъдебното производство не се води срещу конкретно лице, а само за конкретно престъпление, т.е. полицията дори и да поиска информация, ако лицето не е привлечено като обвиняем, няма как да им се предостави информация, че срещу него се води досъдебно производство.

„ - Подавани са искания от неоправомощен заявител - след като вече е образувано досъдебно производство, искането е подавано от специалните служби, вместо от наблюдаващия прокурор. „

Коментар: Не е вярно твърдението, че при започнало досъдебно производство, полицията няма право да иска прилагане на СРС - възможно е прилагането да е започнало именно по искане на полицията, след това те да са уведомили прокуратурата за събраната информация и в резултат на това е да започнало досъдебно производство, но да е необходимо да се продължи прилагането на тези СРС, тъй като все още не е се е стигнало да реализация. В такъв случай при изтичането на първоначално дадения срок, неговото продължаване може да се поиска от първоначалния заявител - полицията, а не от наблюдаващия прокурор.

„- Искано е подслушване на цели групи хора и телефони, без да е посочено, кое от лицата, кой номер ползва-

Коментар: това не е нарушение, тъй като по чл.12 ал.1 т.4 от ЗСРС СРС може да се прилага и спрямо обекти за установяване самоличността на лицата, извършители на престъплението, без да е известно кое лице, кой номер използва, именно за да се установи това. Що се отнася до „цели групи“- проблемът възниква от това, че съществуват търговски дружества, на чието име са издадени стотици СИМ-карти, които се ползват от престъпници с престъпна цел и за да се установи, коя точно карта се ползва от извършителя трябва да се извърши отсяване именно по споменатия ред по чл.12 ал.1 т.4 от ЗСРС.

„- Констатирани са случаи, когато един съдия е отказал разрешение, а друг съдия е дал разрешение.“

Коментар: възможно е това да се дължи не на пропуски на втория съдия, а на влошени лични отношения между първия съдия и заявителя, което особено в по-малките съдебни райони, където работят по-малък брой магистрати и полицаи това не е никаква рядкост. За това при констатиране на подобни случаи следва да се проверява, дали първият съдия не е давал разрешение по други искания със същото съдържание, но направени от друг заявител, с когото той не е в конфликт или влошени отношения и едва тогава да се правят подобни изводи. Такъв проблем съществува и при направени искания за претърсвания и изземвания или по реда на чл.159а от НПК за получаване на трафични данни, когато един и същ съдия изисква от прокурор, с когото е във влошени отношения да излага подробни мотиви в тези искания, а същевременно издава подобни разрешения по абсолютно безмотивни искания, внесени от прокурор, с когото той е в близки приятелски отношения.

„ - Констатирани случаи, в които оперативния работник бил написал разрешението, а не самия съдия, който само го бил подписал.“

Коментар: Не е ясно, как точно е установено от авторите на цитирания доклад, от кого е написано разрешението, но дори и да е така, това е станало по искане на съдията, тъй като много съдии смятат, че това за тях са излишни и несвойствени ангажименти, които им отнемат от ценното време за изготвяне на други съдебни актове.

Относно липсата или недостатъчност на данните, въз основа на които се иска прилагане на СРС-обикновено в повечето случаи е налице получено оперативна информация, която е обективизирана в справка от съответния оперативен работник. В много редки случаи в подкрепа на тази оперативна информация са налице показания на свидетели, най-често с тайна самоличност. Проблемът идва от това, че много съдии смятат, че изложеното в справката на оперативния работник не е достатъчно, за да се разреши прилагането на СРС и така се получава омагьосан кръг - без да се приложи СРС няма как да се потвърди или провери тази оперативна информация, а тя сама по себе си не е достатъчна за съда, за да се разреши такова прилагане. Пак се стига до проблема с липсата на

агентура/която датира от зората на демокрацията/ и до проблема с отказа на гражданите да оказват съдействие на службите в подобни случаи.

„Липсата на данни за ОПГ“ посочена в доклада, може да се отнася само до исканията на Специализираната прокуратура или ГДБОП, но не и до окръжните прокуратури в страната, което не е уточнено.

Коментар по усъвършенстването на нормативната уредба

1. „Според НБКСРС усъвършенстването на правната уредба на процедурите, свързани със СРС, следва да продължи с приемането на промени в НПК и ЗСРС за:

- Задължението за предоставяне на материалите, на които се основава искането

Коментар: И сега е задължително към искането за СРС да се приложат всички материали, на които се основа искането-цялото досъдебно производство, в тази насока няма нужда от промени.

2. Предложение на интервюирания: Да се създаде процедура постановените еднолични откази от съдия за прилагане на СРС да подлежат на обжалване пред апелативен съд. Следва да се обмисли и законова възможност как да се процедура в случаите, в които искането за прилагане на СРС се отнася до роднина на съдията, даващ разрешението или до роднина на негов колега съдия от същия съдебен район или до лице, с което той е в близки отношения-искането да се подава до друг определен от ВКС съд или до апелативен съд, тъй като в закона подобни случаи и изключения изобщо не са предвидени.

3. Предложение на интервюирания : да се създаде законова процедура да се обективират резултатите от прилагания способ „проследяване“ и тези резултати да се ползват като доказателство по делото, тъй като сега такава възможност липсва. Сега ако едно лице бъде следено цял ден, къде ходи и с кого се среща, колко време се бави на дадено място или с даден човек, тази информация се предоставя на заявителя под формата на справка от ДАТО, която справка след изтичане на срока на прилагане на СРС трябва да се унищожи, ако не са направени фотоснимки на тези срещи. В много случаи това е невъзможно-например през нощта, както и поради липсата на техническа обезпеченост служителите на ДАТО не са в състояние да заснемат цялото движение на обекта за по-дълъг период от няколко минути. В закона не е предвидена възможност служителят, който е извършил проследяването да бъде разпитан например като защитен свидетел по делото, нито е предвидил възможност изготвената от него справка да се използва като доказателство по делото, така събраната от него информация се изгубва безвъзвратно.

4. В закона трябва да се предвиди задължително срок, в който ДАТО да е длъжно да изготви и предостави на заявителя поисканото вещественно доказателствено средство - не е възможно за това да не е предвиден никакъв законов срок, а същевременно да се иска и да се очаква бързо разследване.

Коментар по препоръките, посочени в последната част на доклада

1. Относно препоръка в доклада „Да се направи единен регистър на исканията, разрешенията, отказите, случаите на удължаване на срока на СРС, лицата, спрямо които се прилагат СРС, нарушенията на ЗСРС и ЗЕС, който в една част може да е публичен“

Коментар: Всяка публичност на данните за това, спрямо кои лица са прилагани СРС е абсолютно вредна, тъй като на първо място това е класифицирана информация, която няма как да става достояние на всеки; на второ място такава публичност напълно би обезсмислила прилагането на СРС и на трето място би нарушила следствената тайна, респ. би осуетила и компрометирала водено разследване и би спомогнала на престъпниците да избегнат наказателна отговорност. Същото се отнася и до възможността гражданите да проверяват, дали са били обект на прилагане на СРС.

2. Относно препоръка в доклада „Създаване на Контролен и санкционен механизъм за институциите и специалните служби, които нарушават ЗСРС“

Коментар: Що се отнася до контролен и санкционен механизъм при нарушаване на ЗСРС такива са налични и сега, като предвидените глоби са в значителен размер.

3. Относно препоръка в доклада „Повишаване квалификацията на разследващите органи, така че да се намали широкото използване на СРС с мотив, че по друг начин престъплението не може да се разкрие и докаже и да се избегнат нарушения като сбъкана подсъдност, посочено престъпление извън изрично изброените в закона за прилагане на СРС, и др.“

Коментар: По отношение на препоръката да се повиши квалификацията на разследващите, за да се намали прилагането на СРС, по този начин това няма как да се случи - за да се намали прилагането на СРС под формата на подслушване и следене, трябва да се увеличи прилагането на СРС служител под прикритие и да се решат посочените по-горе проблеми, свързани с липсата на полицейска агентура и с нежеланието на гражданите да съдействат на разследването. Няма как да се очаква, че чрез въвеждането на нови и нови ограничения и рестрикции, водещи до ограничаване на възможностите и компетенциите на полицията и прокуратурата, ще се подобри качеството и бързината на разследването или ще се повиши разкриваемостта на извършените престъпления.

ДОКЛАД

ПРИЛАГАНЕ НА СРС – ИСКАНИЯ НА ПРОКУРАТУРАТА, РАЗРЕШЕНИЯ ЗА ПРИЛАГАНЕ, ИЗДАДЕНИ ОТ СЪДА – КОНСТАТИРАНИ ПРОБЛЕМИ И НАРУШЕНИЯ, НЕОБХОДИМОСТ ОТ ПРОМЯНА НА НОРМАТИВНАТА БАЗА АВТОР: БОГДАНА ЛАЗАРОВА

Изборът на нов състав на Бюрото за контрол на Специалните разузнавателни средства и нов председател е повод да си зададем въпроса как предишният състав е работил със съдебната система, какъв контрол е упражнил над разрешенията за СРС в наказателни производства, констатирани ли на нарушения и злоупотреби и какво ще бъде взаимодействието и сътрудничеството на новото ръководство на Бюрото със съдебната система в предстоящия му мандат. Целта е да се постигне повече прозрачност по тази болезнена за обществото тема и по-добро взаимодействие със съдебната система, и да се установи каква е необходимостта от промяна на нормативната база.

Да припомним, че за използване на СРС се изготвя писмено мотивирано искане от административния ръководител на съответните полицейски или специални служби, изрично изброени в закона, както и от наблюдаващия прокурор, когато има образувано досъдебно производство. Писмено разрешение за използването на СРС дава председателят (или оправомощен от него заместник-председател) на:

- Софийски градски съд,
- съответния Окръжен съд;
- Специализирания наказателен съд,
- съответния Окръжен военен съд (ако СРС ще се прилага към военнослужещи).

Обект на нашето обсъждане е само частта за исканията на прокуратурата и разрешенията на съда.

Да припомним и че срокът за прилагане на СРС е до 2 месеца. В случай на необходимост той може да бъде продължен, но за не повече от 6 месеца общо (12 месеца в случаи, които застрашават националната сигурност). Срокът започва да тече от датата на съдебното разрешение. Прилагането на СРС се прекратява, когато е изтекъл срокът, постигната е предвидената цел, както и когато прилагането не дава резултати.

Да припомним и че Специалните разузнавателни средства са:

- **технически средства** (камера, микрофон, фотоапарат),
- **химични вещества** (спрей или прах, светещ само при ултравиолетова светлина), **способи за прилагане на технически средства, напр:**
 - наблюдение (на заподозрени лица, автомобили и др.);
 - подслушване (на телефоните на заподозрени лица);
 - проследяване (на хора или автомобили);
 - проникване (в частни помещения като апартаменти, офиси, складове);
 - белязване (на пари и други предмети);
 - проверка на кореспонденцията (отваряне на писма и колети);
- проверка на компютърна информация (e-mail, профили в социални мрежи, данни за трафик в интернет и др.);
- използване на служител под прикритие
- контролирана доставка
- доверителна сделка

Най-пълно и точно са посочени грешките на заявителите на СРС в отказите на съда да даде разрешение за прилагането им или за удължаване на срока на прилагането им по данни, изнесени от предишния председател на Бюроко за контрол на СРС Бойко Рашков.

1. Най-много откази има заради **липса на данни за съпричастност на дадено лице към престъплението**, заради което се иска СРС. За 2017 г. около 32% от всички откази по исканията на МВР са по тази причина. През 2016 г. са 33%, а за 2015 – 11%. Но още по-стъписващи са показателите за прокуратурата – 46% от отказите за 2017 г. по нейни искания са обосновани именно с липса на данни за връзка между лицето и престъплението. За 2016 този процент е 48, а за 2015 – 42. При исканията на ДАНС този показател на отказите е съответно 34% за 2017 г., 28% - за 2016 г., и 29% - за 2015 г.

2. На второ място са отказите поради неспазването на правилата за местната и специалната подсъдност.

3. На трето – поради липса изобщо на данни за извършено престъпление или когато тези данни са недостатъчни.

4. Следващата причина - непознаване от самите заявители на тяхната собствена компетентност по закона, доколкото всеки оправомощен орган може да прави искане само в кръга на своята компетентност.

5. На следващо място са отказите на съда да продължи срока за прилагане на СРС, както и когато в искането за продължаване не са посочени постигнатите резултати от прилагането до този момент. По закон, когато прилагането на СРС не дава резултат, то се прекратява.

Причини за отказите на съда за разрешаване на СРС по искане на прокуратурата

Основания	2015 г.	2016 г.	2017 г.
Липса на достатъчно данни за съпричастност на лицето към извършено престъпление	42%	48%	46%
Отказ за продължаване на прилагането заради непосочени резултати	1 брой	16%	18%
Непознаване или несъобразяване с изискванията за срок на искането	19%	10%	11%
Липса на данни за извършено престъпление	8%	10%	10%
Сезиране на некомпетентен съд	1 брой	5.6%	5%
Липса на мотиви за невъзможност да бъдат събрани необходимите данни по друг начин	6%	3%	4%
Непредоставяне на всички материали, на които се основава искането	5%	6%	4%
Липса на данни за наличие на ОПГ	21%	7%	2%

Бойко Рашков сочи и наличието на случаи, в които прокуратурата заявява прилагане на СРС, след което се запознава с предварителните материали, използва ги за обвинителната теза, след това унищожава данните и защитата на обвиняемите да не може да ги използва.

Доклад за прилагането на СРС и трафични данни в България през 2010-2014 г., изготвен от Фондация „14 януари“ по проект „Отговорна политика, прозрачност и лични права в цифрова среда“ на Оперативна програма „Добро управление“ показва няколко сериозни проблема, които не са преодоляни и досега (информацията е събирана с писма до съдилищата, от които 90% са отговорили и са предоставили данни):

- Съдиите имат **затруднения при воденето на регистри и отчетност за ефективността**, съхранението и унищожаването на информацията, събрана със СРС
- **Високият брой неофициални откази**, в следствие на неофициално (извън регламента) искане за употреба на СРС или достъп до трафични данни – т.е. нерегистрирани откази - тези, които са отказани, преди да бъдат официално регистрирани

- Информацията за прилагане на СРС и достъп до трафични данни не е съхранявана в еднотипни бази данни и далеч не всички данни се съхраняват от съдилищата. Някъде **липсват данни за броя на СРС, ползвани като веществени доказателствени средства**, в резултат на които се стига до осъдителна присъда.
- **Високото ниво на употреба на СРС** като най-лесен метод за разкриване и разследване на престъпленията: за 10-годишен период в САЩ (до 2013 г.) 24 на всеки 100 000 души са били обект на контрол със специални разузнавателни средства, докато в България СРС са употребени спрямо 352 души. Сравнено и с Русия - през 2011 г. там 237 души са били обект на СРС или достъп до трафични данни, докато през същата година в България броят на лицата, подложени на СРС е 400 на 100 хиляди.
- **Ефективността в съдебната фаза** - под 7% от данните, събрани със СРС са годни веществени доказателства. С присъда завършват около 34% от СРС, влезли в съда, а едва 2,31% от СРС са довели до осъдителна присъда.

Същият доклад сочи, че за 2013 г са постановени само 189 присъди по дела, при които са ползвани ВДС с приложени СРС или това са само 2,31% от издадените присъди. През същата година са постановени и 1590 присъди по дела с използвани ВДС с приложен достъп до трафични данни, или само 9,19%.

Доклад за дейността на отдел „Защита на класифицираната информация“ по ЗСРС и ЗЕС за 2015 г. и 2016 г. на Софийски градски съд сочи, че пикът на издаваните разрешения за прилагане на СРС е през 2010 г по времето на тогавашния председател на съда Владимира Янева – тогава съдът е разрешил използването им по 6228 искания и е отказал само по 15. Докладът е изпратен на главния прокурор Сотир Цацаров, на председателя на ВКС Лозан Панов, на Комисията за контрол над службите за сигурност, прилагането и използването на специалните разузнавателни средства и достъпа до данните по закона за електронните съобщения към Народното събрание и на Националното бюро за контрол на специалните разузнавателни средства. Според данните на доклада:

През **2009 г** постъпилите искания за даване на разрешение за използване на СРС са 3 677 броя. Дадените разрешения са 3 662 броя. Постановените откази са 15 броя. Получените веществени доказателствени средства са 390 броя, като част от тях са постъпили по дадени разрешения от предходната година.

През **2010 г** постъпилите искания за даване на разрешение за използване на СРС са 6 228 броя. Дадените разрешения са 6 213 броя. Постановените откази са 15 броя. Получените веществени доказателствени средства са 709 броя, като част от тях са постъпили по дадени разрешения от предходната година.

През **2011 г** постъпилите искания за даване на разрешение за използване на СРС са 6 010 броя. Дадените разрешения са 6 008 броя. Постановените откази са 2 броя. Получените веществени доказателствени средства са 799 броя, като част от тях са постъпили по дадени разрешения от предходната година.

През **2012 г.** започва слаб спад в разрешенията - от постъпили 5 561 искания, разрешени са 5 556, отказите са 5.

През **2013 г** исканията вече 4 324 броя, а разрешенията - 4 304, отказите са 20.

През **2014 г** исканията, въпреки че продължават да спадат, държат висок брой - 3 579. Разрешенията са 3 549 бр., отказите са 30.

Първият сериозен спад на исканията се наблюдава през **2015 г.** Тогава са направени 1 190 искания, като са разрешени 916. Постановените откази са 240 броя. В това число 4 искания са оставени без разглеждане; 5 дадени разрешения впоследствие са отменени. Получените веществени доказателствени средства са 472 броя, като 260 броя са получени по дадени разрешения от предходната година. Образувани са 152 броя досъдебни производства по дадени разрешения.

Рекордно нисък е броят на разрешените подслушвания през **2016 г.** Тогава са постъпили **312** искания, като отказите са 165, а разрешенията 147. Изготвените веществени доказателствени средства са 133 броя. Образувани са 30 досъдебни производства.

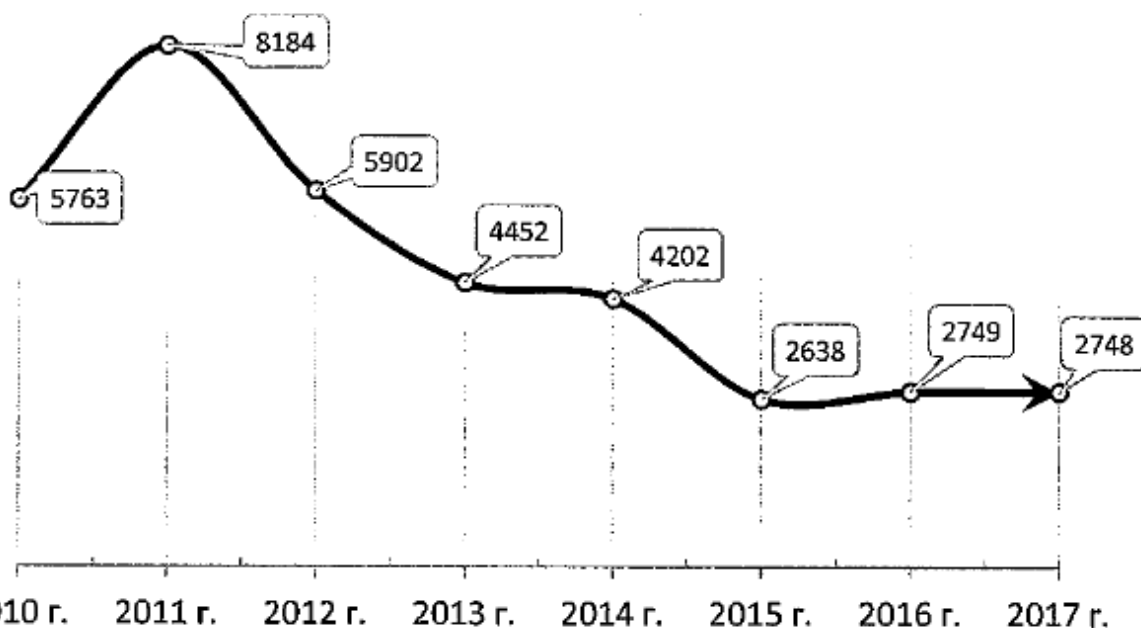
Въпреки че през 2015 г. и 2016 г се наблюдава спад на разрешенията за прилагане на СРС, се наблюдават 29 групи **нарушения на закона** при издаването им.

- Първият запис за съответния съдия при СГС, който е разгледал постъпилото искане, е едва от 10.06.2014 г. Преди тази дата в регистрите по ЗСРС не са се вписвали имената на съдиите, които са разглеждали исканията на заявителите.
- До 22.11.2010 г. липсват данни за издадена заповед, с която заместник-председател на СГС да е оправомощен от Председателя на СГС да разглежда депозираниите искания
- Разрешения са давани, въпреки че в повечето случаи исканията на заявителите са били немотивирани, в тях е липсвало описание на фактите и обстоятелствата, които да свързват лицето – обект на СРС с конкретен период на разследваната престъпна дейност. Липсата на мотиви засяга връзката на лицето, обект на искането и мястото, за което заявителят твърди в своето искане, че там се извършва престъпна дейност.
- Едно от най-драстичните нарушения е че през 2015 г. В СГС са внесени 52 недопустими искания от службите за подслушване и следене на хора с дипломатически имунитет и по всичките са дадени разрешения в нарушение на Виенската конвенция за дипломатическите отношения.
- Давани са разрешения за подслушване въз основа на искания, от които въобще не може да се направи връзка между човека-обект на СРС и конкретна престъпна дейност.
- Уважавани са искания, от които не може да се разбере дали престъпленията са извършени в България.
- Констатирани са множество случаи, при които един заявител е депозирал две искания в един и същи ден, по едно и също оперативното дело, за едно и също лице, като разликата е само в структурата, която ще прилага СРС. Така се е стигало до там, че един човек е бил следен и подслушван едновременно от две служби.
- Подавани са искания от неоправомощен заявител - след като вече е образувано досъдебно производство, искането е подавано от специалните служби, вместо от наблюдаващия прокурор.
- В три случая СГС е разрешавал използване на СРС, въпреки че са поискани от некомпетентен орган и са за подслушване на хора с цел да бъдат намерени и да им бъдат повдигнати обвинения.
- Искано е подслушване на цели групи хора и телефони без да е посочено точно кое от лицата кой номер използва.
- В 9 случая през 2015 г. СГС е дал разрешение за използване на СРС, въпреки че не е посочен съставът на престъплението. В 2 случая са разрешени СРС за деяние, което не е сред изрично изброените в закона, за разкриването на които може да се използват спецсредства.
- Установени са и нарушения на местната подсъдност и в СГС са внасяни искания, по които той не е бил компетентен да се произнесе.
- Установен е парадокс, че в СГС е било възможно да се пробваш да получиш разрешение за подслушване докато се паднеш на подходящия съдия. След като получат отказ от един, службите са внасяли същото искане при друг и са получавали разрешение, въпреки че не са поправяли грешките, заради които са получили отказ първия път.
- Констатирано е надвишаване на максималния срок за използване на СРС като първо се дава разрешение за прилагане на СРС за човека, а след това и за телефона му.
- В 27 случая оперативният работник, а не съдията е изготвил разрешението за подслушване, а магистратът само го е подписал. Има и съдии, които недопустимо са оставяли без

разглеждане искания за използване на СРС, въпреки че по закон хипотезите са две - отказ или разрешение.

- Никой не е следил дали след употребата на СРС специалните служби внасят доклад за това какви СРС са прилагани, докога, изготвени ли са веществени с доказателствени средства и унищожена ли е ненужната информация. Установени са много проблеми и при разпорежданията за унищожаване на тези данни.

Годишният отчет на Националното бюро за контрол на СРС за 2017 г сочи, че са приложени СРС спрямо 2748 лица, през 2016 – спрямо 2749 лица, което е 3 пъти по-малко в сравнение с 2011 г:

Бюрото прави извод, че в периода 2011-2015 г се наблюдава трайна тенденция към намаляване на броя на лицата, контролирани със СРС, а в периода 2015-2017 г – стабилизиране. Това е резултат на повишеното внимание на ръководителите на органите по чл. 13 от ЗСРС за целесъобразно използване на СРС, законовото задължение на заявителя да предостави съдията материалите, на които се основава искането аз СРС, засиленият съдебен контрол, системното наблюдение на Бюрото за контрол на СРС, изпратените 34 становища и указания до главния прокурор, министър на вътрешните работи, председателя на ДАНС, както и на други държавни институции.

През 2017 г заявителите са поискали общо 17714 бр СРС:

- Наблюдение – 5213 бр
- Подслушване – 5843
- Проследяване – 5212
- Проникване чрез използване на технически средства – 627
- Беязване – 222
- Проверката на кореспонденцията чрез използване на химически вещества и технически средства – 492
- Контролирани доставки – 49
- Доверителни сделки – 46
- Служители под прикритие – 46

През цялата 2017 г в 3009 процедури са били изготвени 5939 искания, по които са постановени 4624 разрешения и 1315 отказа, от които 984 за продължаване на срока. Това е с 2,9%

по-малко процедури в сравнение с 2016 г, 3,49% по-малко първоначални искания и 11,59% по-малко искания за удължаване на срока.

62,79% от разрешенията са дадени от Специализирания наказателен съд – 1808 бр, Окръжен съд Пловдив – 339 бр, Окръжен съд Стара Загора – 320 бр и СГС – 196 бр. Бюрото отбелязва, че фактът, че СпНС се произнася по най-много от исканията за СРС не е довело до адекватно материално-техническо и кадрово обезпечаване на дейността му, което е било констатирано от Бюрото и през 2016 г, че условията в съда вече не съответстват на огромния брой документи, за което Бюрото е уведомило председателя на ВКС и ВСС, но няма информация да са предприети мерки.

Видна е негативна тенденция на увеличение на броя на отказите на искания на МВР и прокуратурата през периода 2015-2017 г. При анализ на мотивите за отказите, Бюрото констатира няколко групи системни пропуски и недостатъци в исканията на заявителите:

- Поради липса/недостатъчност на данните за съпричастност на лицето към описаната престъпна дейност – 46% от исканията на прокуратурата
- Искания до некомпетентен съд в нарушение на правилата на подсъдност – 5,6% от исканията на прокуратурата
- Липса на данни за престъпление от изрично посочените в закона като основание за прилагане на СРС – 10% от исканията на прокуратурата
- Непознаване на собствената си компетентност – в 12% от случаите МВР и в 7% ДАНС са поискали СРС по образувано вече досъдебно производство, когато искания може да прави само прокуратурата
- Поради непосочване на резултати от прилагане на СРС – 18% от отказите по искания на прокуратурата за удължаване на срока
- Липса на данни за наличие на ОПГ – 2% от исканията на прокуратурата
- Непознаване и неспазване на сроковете за прилагане на СРС – 10% от отказите по искания на прокуратурата
- Липсата на мотиви за невъзможност или изключителна трудност за събиране на необходимите данни без СРС – 4% от отказите по искания на прокуратурата
- Непредоставяне на всички материали, на които се основава искането за СРС – 4% от отказите на искания на прокуратурата

В резултат на прилагане на СРС през 2017 г са изготвени 1670 бр ВДС от общо 17714 бр СРС поискани през тази година по 4624 разрешения и 1315 отказа. ВДС са с 16,7% повече от 2016 г.

През 2017 г в резултат на завишения контрол на административните ръководители на органите, информацията, не послужила за изготвяне на ВДС, е унищожавана в законоустановения срок, като само в отделни случаи е допуснато забавяне от прокуратурата (2 случая на СГП и 1 на РП-София), за което е сигнализиран главният прокурор. Бюрото е сигнализирано до главния прокурор и за случай на неправомерно прилагане на С/РС спрямо магистрат (в 2 случая през 2008 г и в 2 случая през 2013 г) за когото постъпилото становище на прокурор от СГП е оспорено от Бюрото, за 9 граждани, неправомерно подслушвани извън законовия срок.

Основният извод на Бюрото за 2017 г е съдебният контрол върху използването и прилагането на СРС е значително завишен. За това свидетелства по-големият брой и добре мотивирани откази, както и наличието на не малък брой разрешения с включени в тях частични откази.

Според НБКРС **усъвършенстването на правната уредба** на процедурите, свързани със СРС, следва да продължи с приемането на промени в НПК и ЗСРС за:

- Задължението за предоставяне на материалите, на които се основава искането – чл.174 ал.4 от НПК и чл. 15 ал. 3 от ЗСРС

- Отпадане на лимитативното изброяване на състави на престъпления в случаите на използване на СРС спрямо свидетел по наказателно производство, дал съгласие за това – чл. 173 ал.5 от НПК и чл. 12 ал.3 от ЗСРС

- Създаване на възможност за използване на данни, получени при прилагане на СРС по искания на органи - **чл. 13 ал. 3 и 4 от ЗСРС** –

(3) Искането за използване на специални разузнавателни средства за престъпления, осъществени от съдия, прокурор или следовател, включително и в случаите по ал. 4, се подава от административния ръководител на Софийската апелативна прокуратура, на военно-апелативната прокуратура, съответно на апелативната специализирана прокуратура или от оправомощен от тях заместник. Искането за използване на специални разузнавателни средства за престъпления, осъществени от председател на Софийския апелативен съд, Военно-апелативния съд и апелативния специализиран наказателен съд и негов заместник се подава от заместник на главния прокурор при Върховната касационна прокуратура. Искания по предходните изречения могат да правят и министърът на вътрешните работи или писмено оправомощеният от него главен секретар на МВР, и председателят на Държавна агенция "Национална сигурност" или писмено оправомощеният от него заместник-председател и председателят на Комисията за противодействие на корупцията и за отнемане на незаконно придобитото имущество или писмено оправомощеният от него заместник-председател.

(4) Искането за използване на специални разузнавателни средства за предотвратяване на престъпления по чл. 108а, ал. 1 - 4, ал. 6 и 7, чл. 109, ал. 3, чл. 110, ал. 1, предложение шесто, чл. 110, ал. 2, чл. 308, ал. 3, т. 1 и чл. 320, ал. 2 от Наказателния кодекс се подава от главния прокурор на Република България, председателя на Държавна агенция "Национална сигурност", председателя на Държавна агенция "Разузнаване", директора на служба "Военна информация" или оправомощени техни заместници и от главния секретар на МВР

И чл. 177 ал.3 от НПК - За доказване на тежко умишлено престъпление по чл. 172, ал. 2 могат да се ползват и данните, получени при прилагане на специални разузнавателни средства по друго наказателно производство или по искане на орган по чл. 13, ал. 1 от Закона за специалните разузнавателни средства.

- За реда и срока на унищожаване на информацията, непослужила за изготвяне на ВДС
- Допълнителни правомощия на Бюрото за повишаване ефективността на наблюдението на процедурите, включително в случаите на използване на СРС по наказателни дела, по които са приложени ВДС
- Синхронизиране на срока за произнасяне на съдията в текстовете на чл. 15 и чл. 18 от ЗСРС (където срокът за произнасяне веднъж е 48 часа, включително и за Специализирания наказателен съд, след това 24 часа за Специализирания наказателен съд, и отново 24 часа за последващо произнасяне на съдията при използване на СРС неотложно за предотвратяване на тежко престъпление)
- Въвеждане на единна информационна система за органите по чл. 15 от ЗСРС () за лицата, спрямо които са използвани СРС

ПРЕПОРЪКИ

Да се направи единен регистър на исканията, разрешенията, отказите, случаите на удължаване на срока на СРС, лицата, спрямо които се прилагат СРС, нарушенията на ЗСРС и ЗЕС, който в една част може да е публичен

Да се създаде работещ механизъм за гражданите да могат да проверяват дали пряко или косвено са били обект на СРС

В съответствие с по-строго европейско и българско законодателство за защита на личните данни (GDPR) използването на лични данни, събрани със СРС, и особено унищожаването им

По-високи гаранции срещу злоупотреба с информацията от СРС, в това число с лични данни

Контролен и санкционен механизъм за институциите и специалните служби, които нарушават ЗСРС

Повишаване квалификацията на разследващите органи, така че да се намали широкото използване на СРС с мотив, че по друг начин престъплението не може да се разкрие и докаже и да се избегнат нарушения като сбъкана подсъдност, посочено престъпление извън изрично изброените в закона за прилагане на СРС, и др.

Използвани материали:

Доклад за прилагането на СРС и трафични данни в България през 2010-2014 г (на фондация „14 януари“ – Асен Генов, написан по проект за прозрачно и добро управление)

Доклад на отдел „Защита на класифицираната информация“ по ЗСРС и ЗЕС за 2015 г и 2016 г на Софийски градски съд

Годишен отчет на Бюрото за СРС за 2017 г

ВЪПРОСИ

Към НБКСРС

Какво показват данните за 2018 г на НБКСРС

Дали нормативната база е тромава или твърде бърза

Дали има нормативни пречки за по-висока ефективност както на НБКСРС, така и на прокуратурата и съда

Необходимо ли е увеличаването на законовите правомощия на НБКСРС за осъществяване на действителен контрол върху използването на СРС?

Какво е необходимо, за да се повиши институционалното взаимодействие със съдебната система

Към съда

Дали нормативната база е тромава или на против твърде бърза

Дали има нормативни пречки за по-висока ефективност

Към прокуратурата

Дали нормативната база е тромава или на против твърде бърза

Дали има нормативни пречки за по-висока ефективност

ПРИЛАГАНЕ НА СРС – ИСКАНИЯ НА ПРОКУРАТУРАТА, РАЗРЕШЕНИЯ ЗА ПРИЛАГАНЕ, ИЗДАДЕНИ ОТ СЪДА – КОНСТАТИРАНИ ПРОБЛЕМИ И НАРУШЕНИЯ, НЕОБХОДИМОСТ ОТ ПРОМЯНА НА НОРМАТИВНАТА БАЗА

Изборът на нов състав на Бюрото за контрол на Специалните разузнавателни средства и нов председател е повод да си зададем въпроса как предишният състав е работил със съдебната система, какъв контрол е упражнил над разрешенията за СРС в наказателни производства, констатирани ли на нарушения и злоупотреби и какво ще бъде взаимодействието и сътрудничеството на новото ръководство на Бюрото със съдебната система в предстоящия му мандат. Целта е да се постигне повече прозрачност по тази болезнена за обществото тема и по-добро взаимодействие със съдебната система, и да се установи каква е необходимостта от промяна на нормативната база.

Да припомним, че за използване на СРС се изготвя писмено мотивирано искане от административния ръководител на съответните полицейски или специални служби, изрично изброени в закона, както и от наблюдаващия прокурор, когато има образувано досъдебно производство. Писмено разрешение за използването на СРС дава председателят (или оправомощен от него заместник-председател) на:

- Софийски градски съд,
- съответния Окръжен съд;
- Специализирания наказателен съд,
- съответния Окръжен военен съд (ако СРС ще се прилага към военнослужещи).

Обект на нашето обсъждане е само частта за исканията на прокуратурата и разрешенията на съда.

Да припомним и че срокът за прилагане на СРС е до 2 месеца. В случай на необходимост той може да бъде продължен, но за не повече от 6 месеца общо (12 месеца в случаи, които застрашават националната сигурност). Срокът започва да тече от датата на съдебното разрешение. Прилагането на СРС се прекратява, когато е изтекъл срокът, постигната е предвидената цел, както и когато прилагането не дава резултати.

Да припомним и че Специалните разузнавателни средства са:

- **технически средства** (камера, микрофон, фотоапарат),
- **химични вещества** (спрей или прах, светещ само при ултравиолетова светлина), **способи за прилагане на технически средства, напр:**
 - наблюдение (на заподозрени лица, автомобили и др.);
 - подслушване (на телефоните на заподозрени лица);
 - проследяване (на хора или автомобили);
 - проникване (в частни помещения като апартаменти, офиси, складове);
 - белязване (на пари и други предмети);
 - проверка на кореспонденцията (отваряне на писма и колети);
- проверка на компютърна информация (e-mail, профили в социални мрежи, данни за трафик в интернет и др.);
- използване на служител под прикритие
- контролирана доставка
- доверителна сделка

Най-пълно и точно са посочени грешките на заявителите на СРС в отказите на съда да даде разрешение за прилагането им или за удължаване на срока на прилагането им по данни, изнесени от предишния председател на Бюроко за контрол на СРС Бойко Рашков.

1. Най-много откази има заради **липса на данни за съпричастност на дадено лице към престъплението**, заради което се иска СРС. За 2017 г. около 32% от всички откази по исканията на МВР са по тази причина. През 2016 г. са 33%, а за 2015 – 11%. Но още по-стъписващи са показателите за прокуратурата – 46% от отказите за 2017 г. по нейни искания са обосновани именно с липса на данни за връзка между лицето и престъплението. За 2016 този процент е 48, а за 2015 – 42. При исканията на ДАНС този показател на отказите е съответно 34% за 2017 г., 28% - за 2016 г., и 29% - за 2015 г.

2. На второ място са отказите поради неспазването на правилата за местната и специалната подсъдност.

3. На трето – поради липса изобщо на данни за извършено престъпление или когато тези данни са недостатъчни.

4. Следващата причина - непознаване от самите заявители на тяхната собствена компетентност по закона, доколкото всеки оправомощен орган може да прави искане само в кръга на своята компетентност.

5. На следващо място са отказите на съда да продължи срока за прилагане на СРС, както и когато в искането за продължаване не са посочени постигнатите резултати от прилагането до този момент. По закон, когато прилагането на СРС не дава резултат, то се прекратява.

Причини за отказите на съда за разрешаване на СРС по искане на прокуратурата

Основания	2015 г.	2016 г.	2017 г.
Липса на достатъчно данни за съпричастност на лицето към извършено престъпление	42%	48%	46%
Отказ за продължаване на прилагането заради непосочени резултати	1 брой	16%	18%
Непознаване или несъобразяване с изискванията за срок на искането	19%	10%	11%
Липса на данни за извършено престъпление	8%	10%	10%
Сезиране на некомпетентен съд	1 брой	5.6%	5%
Липса на мотиви за невъзможност да бъдат събрани необходимите данни по друг начин	6%	3%	4%
Непредоставяне на всички материали, на които се основава искането	5%	6%	4%
Липса на данни за наличие на ОПГ	21%	7%	2%

Бойко Рашков сочи и наличието на случаи, в които прокуратурата заявява прилагане на СРС, след което се запознава с предварителните материали, използва ги за обвинителната теза, след това унищожава данните и защитата на обвиняемите да не може да ги използва.

Доклад за прилагането на СРС и трафични данни в България през 2010-2014 г., изготвен от Фондация „14 януари“ по проект „Отговорна политика, прозрачност и лични права в цифрова среда“ на Оперативна програма „Добро управление“ показва няколко сериозни проблема, които не са преодоляни и досега (информацията е събирана с писма до съдилищата, от които 90% са отговорили и са предоставили данни):

- Съдиите имат **затруднения при воденето на регистри и отчетност за ефективността**, съхранението и унищожаването на информацията, събрана със СРС
- **Високият брой неофициални откази**, в следствие на неофициално (извън регламента) искане за употреба на СРС или достъп до трафични данни – т.е. нерегистрирани откази - тези, които са отказани, преди да бъдат официално регистрирани
- Информацията за прилагане на СРС и достъп до трафични данни не е съхранявана в еднотипни бази данни и далеч не всички данни се съхраняват от съдилищата. Някъде **липсват данни за броя на СРС, ползвани като веществени доказателствени средства**, в резултат на които се стига до осъдителна присъда.
- **Високото ниво на употреба на СРС** като най-лесен метод за разкриване и разследване на престъпленията: за 10-годишен период в САЩ (до 2013 г.) 24 на всеки 100 000 души са били обект на контрол със специални разузнавателни средства, докато в България СРС са употребени спрямо 352 души. Сравнено и с Русия - през 2011 г. там 237 души са били обект на СРС или достъп до трафични данни, докато през същата година в България броят на лицата, подложени на СРС е 400 на 100 хиляди.
- **Ефективността в съдебната фаза** - под 7% от данните, събрани със СРС са годни веществени доказателства. С присъда завършват около 34% от СРС, влезли в съда, а едва 2,31% от СРС са довели до осъдителна присъда.

Същият доклад сочи, че за 2013 г са постановени само 189 присъди по дела, при които са ползвани ВДС с приложени СРС или това са само 2,31% от издадените присъди. През същата година са постановени и 1590 присъди по дела с използвани ВДС с приложен достъп до трафични данни, или само 9,19%.

Доклад за дейността на отдел „Защита на класифицираната информация“ по ЗСРС и ЗЕС за 2015 г. и 2016 г. на Софийски градски съд сочи, че пикът на издаваните разрешения за прилагане на СРС е през 2010 г по времето на тогавашния председател на съда Владимира Янева – тогава съдът е разрешил използването им по 6228 искания и е отказал само по 15. Докладът е изпратен на главния прокурор Сотир Цацаров, на председателя на ВКС Лозан Панов, на Комисията за контрол над службите за сигурност, прилагането и използването на специалните разузнавателни средства и достъпа до данните по закона за електронните съобщения към Народното събрание и на Националното бюро за контрол на специалните разузнавателни средства. Според данните на доклада:

През **2009 г** постъпилите искания за даване на разрешение за използване на СРС са 3 677 броя. Дадените разрешения са 3 662 броя. Постановените откази са 15 броя. Получените веществени доказателствени средства са 390 броя, като част от тях са постъпили по дадени разрешения от предходната година.

През **2010 г** постъпилите искания за даване на разрешение за използване на СРС са 6 228 броя. Дадените разрешения са 6 213 броя. Постановените откази са 15 броя. Получените веществени доказателствени средства са 709 броя, като част от тях са постъпили по дадени разрешения от предходната година.

През **2011 г** постъпилите искания за даване на разрешение за използване на СРС са 6 010 броя. Дадените разрешения са 6 008 броя. Постановените откази са 2 броя. Получените веществени доказателствени средства са 799 броя, като част от тях са постъпили по дадени разрешения от предходната година.

През **2012 г.** започва слаб спад в разрешенията - от постъпили 5 561 искания, разрешени са 5 556, отказите са 5.

През **2013 г** исканията вече 4 324 броя, а разрешенията - 4 304, отказите са 20.

През **2014** г исканията, въпреки че продължават да спадат, държат висок брой - 3 579. Разрешенията са 3 549 бр., отказите са 30.

Първият сериозен спад на исканията се наблюдава през **2015** г. Тогава са направени 1 190 искания, като са разрешени 916. Постановените откази са 240 броя. В това число 4 искания са оставени без разглеждане; 5 дадени разрешения впоследствие са отменени. Получените веществени доказателствени средства са 472 броя, като 260 броя са получени по дадени разрешения от предходната година. Образувани са 152 броя досъдебни производства по дадени разрешения.

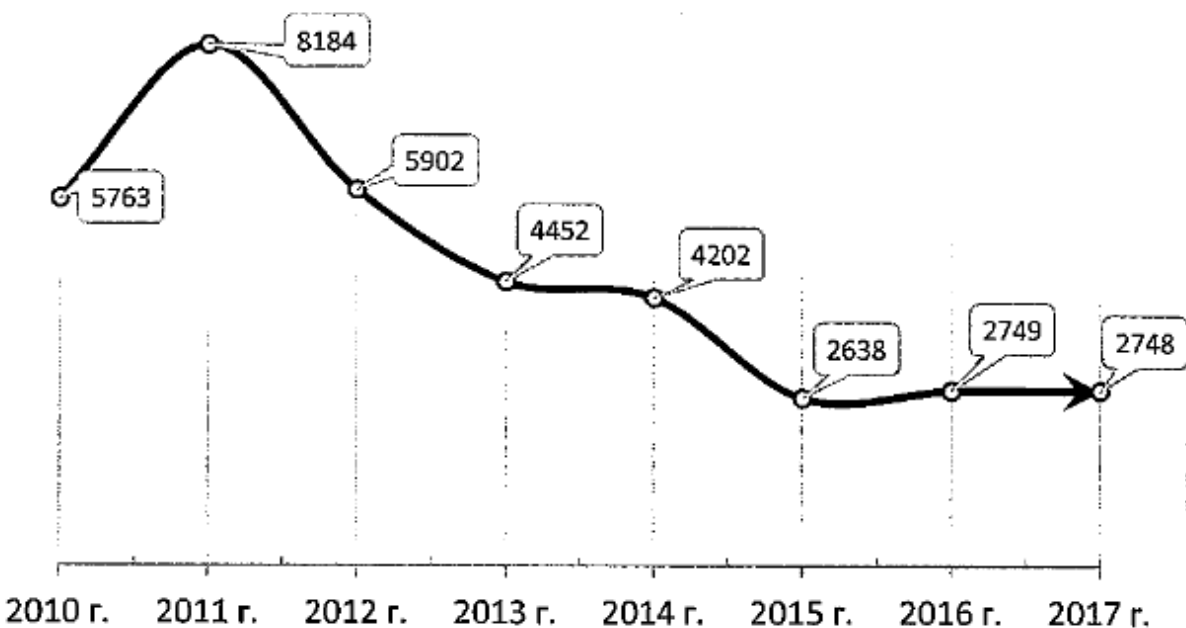
Рекордно нисък е броят на разрешените подслушвания през **2016** г. Тогава са постъпили **312** искания, като отказите са 165, а разрешенията 147. Изготвените веществени доказателствени средства са 133 броя. Образувани са 30 досъдебни производства.

Въпреки че през 2015 г. и 2016 г се наблюдава спад на разрешенията за прилагане на СРС, се наблюдават 29 групи **нарушения на закона** при издаването им.

- Първият запис за съответния съдия при СГС, който е разгледал постъпилото искане, е едва от 10.06.2014 г. Преди тази дата в регистрите по ЗСРС не са се вписвали имената на съдиите, които са разглеждали исканията на заявителите.
- До 22.11.2010 г. липсват данни за издадена заповед, с която заместник-председател на СГС да е оправомощен от Председателя на СГС да разглежда депозираните искания
- Разрешения са давани, въпреки че в повечето случаи исканията на заявителите са били немотивирани, в тях е липсвало описание на фактите и обстоятелствата, които да свързват лицето – обект на СРС с конкретен период на разследваната престъпна дейност. Липсата на мотиви засяга връзката на лицето, обект на искането и мястото, за което заявителят твърди в своето искане, че там се извършва престъпна дейност.
- Едно от най-драстичните нарушения е че през 2015 г. В СГС са внесени 52 недопустими искания от службите за подслушване и следене на хора с дипломатически имунитет и по всичките са дадени разрешения в нарушение на Виенската конвенция за дипломатическите отношения.
- Давани са разрешения за подслушване въз основа на искания, от които въобще не може да се направи връзка между човека-обект на СРС и конкретна престъпна дейност.
- Уважавани са искания, от които не може да се разбере дали престъпленията са извършени в България.
- Констатирани са множество случаи, при които един заявител е депозирал две искания в един и същи ден, по едно и също оперативно дело, за едно и също лице, като разликата е само в структурата, която ще прилага СРС. Така се е стигало до там, че един човек е бил следен и подслушван едновременно от две служби.
- Подавани са искания от неоправомощен заявител - след като вече е образувано досъдебно производство, искането е подавано от специалните служби, вместо от наблюдаващия прокурор.

- В три случая СГС е разрешавал използване на СРС, въпреки че са поискани от некомпетентен орган и са за подслушване на хора с цел да бъдат намерени и да им бъдат повдигнати обвинения.
- Искано е подслушване на цели групи хора и телефони без да е посочено точно кое от лицата кой номер използва.
- В 9 случая през 2015 г. СГС е дал разрешение за използване на СРС, въпреки че не е посочен съставът на престъплението. В 2 случая са разрешени СРС за деяние, което не е сред изрично изброените в закона, за разкриването на които може да се използват спецсредства.
- Установени са и нарушения на местната подсъдност и в СГС са внасяни искания, по които той не е бил компетентен да се произнесе.
- Установен е парадокс, че в СГС е било възможно да се пробваш да получиш разрешение за подслушване докато се паднеш на подходящия съдия. След като получат отказ от един, службите са внасяли същото искане при друг и са получавали разрешение, въпреки че не са поправяли грешките, заради които са получили отказ първия път.
- Констатирано е надвишаване на максималния срок за използване на СРС като първо се дава разрешение за прилагане на СРС за човека, а след това и за телефона му.
- В 27 случая оперативният работник, а не съдията е изготвил разрешението за подслушване, а магистратът само го е подписал. Има и съдии, които недопустимо са оставяли без разглеждане искания за използване на СРС, въпреки че по закон хипотезите са две - отказ или разрешение.
- Никой не е следил дали след употребата на СРС специалните служби внасят доклад за това какви СРС са прилагани, докога, изготвени ли са веществени с доказателствени средства и унищожена ли е ненужната информация. Установени са много проблеми и при разпорежданията за унищожаване на тези данни.

Годишният отчет на Националното бюро за контрол на СРС за 2017 г сочи, че са приложени СРС спрямо 2748 лица, през 2016 – спрямо 2749 лица, което е 3 пъти по-малко в сравнение с 2011 г:

Бюрото прави извод, че в периода 2011-2015 г се наблюдава трайна тенденция към намаляване на броя на лицата, контролирани със СРС, а в периода 2015-2017 г – стабилизиране. Това е резултат на повишеното внимание на ръководителите на органите по чл. 13 от ЗСРС за целесъобразно използване на СРС, законовото задължение на заявителя да предостави съдията материалите, на които се основава искането аз СРС, засиленият съдебен контрол, системното наблюдение на Бюрото за контрол на СРС, изпратените 34 становища и указания до главния прокурор, министър на вътрешните работи, председателя на ДАНС, както и на други държавни институции.

През 2017 г заявителите са поискали общо 17714 бр СРС:

- Наблюдение – 5213 бр
- Подслушване – 5843
- Проследяване – 5212
- Проникване чрез използване на технически средства – 627
- Беязване – 222
- Проверката на кореспонденцията чрез използване на химически вещества и технически средства – 492
- Контролирани доставки – 49
- Доверителни сделки – 46
- Служители под прикритие – 46

През цялата 2017 г в 3009 процедури са били изготвени 5939 искания, по които са постановени 4624 разрешения и 1315 отказа, от които 984 за продължаване на срока. Това е с 2,9% по-малко процедури в сравнение с 2016 г, 3,49% по-малко първоначални искания и 11,59% по-малко искания за удължаване на срока.

62,79% от разрешенията са дадени от Специализирания наказателен съд – 1808 бр, Окръжен съд Пловдив – 339 бр, Окръжен съд Стара Загора – 320 бр и СГС – 196 бр. Бюрото отбелязва, че фактът, че СпНС се произнася по най-много от исканията за СРС не е довело до адекватно материално-техническо и кадрово обезпечаване на дейността му, което е било констатирано от Бюрото и през 2016 г, че условията в съда вече не съответстват на огромния брой документи, за което Бюрото е уведомило председателя на ВКС и ВСС, но няма информация да са предприети мерки.

Видна е негативна тенденция на увеличение на броя на отказите на искания на МВР и прокуратурата през периода 2015-2017 г. При анализ на мотивите за отказите, Бюрото констатира няколко групи системни пропуски и недостатъци в исканията на заявителите:

- Поради липса/недостатъчност на данните за съпричастност на лицето към описаната престъпна дейност – 46% от исканията на прокуратурата
- Искания до некомпетентен съд в нарушение на правилата на подсъдност – 5,6% от исканията на прокуратурата
- Липса на данни за престъпление от изрично посочените в закона като основание за прилагане на СРС – 10% от исканията на прокуратурата
- Непознаване на собствената си компетентност – в 12% от случаите МВР и в 7% ДАНС са поискали СРС по образувано вече досъдебно производство, когато искания може да прави само прокуратурата
- Поради непосочване на резултати от прилагане на СРС – 18% от отказите по искания на прокуратурата за удължаване на срока
- Липса на данни за наличие на ОПГ – 2% от исканията на прокуратурата
- Непознаване и неспазване на сроковете за прилагане на СРС – 10% от отказите по искания на прокуратурата
- Липсата на мотиви за невъзможност или изключителна трудност за събиране на необходимите данни без СРС – 4% от отказите по искания на прокуратурата
- Непредоставяне на всички материали, на които се основава искането за СРС – 4% от отказите на искания на прокуратурата

В резултат на прилагане на СРС през 2017 г са изготвени 1670 бр ВДС от общо 17714 бр СРС поискани през тази година по 4624 разрешения и 1315 отказа. ВДС са с 16,7% повече от 2016 г.

През 2017 г в резултат на завишения контрол на административните ръководители на органите, информацията, не послужила за изготвяне на ВДС, е унищожавана в законоустановения срок, като само в отделни случаи е допуснато забавяне от прокуратурата (2 случая на СГП и 1 на РП-София), за което е сигнализиран главният прокурор. Бюрото е сигнализирано до главния прокурор и за случай на неправомерно прилагане на С/РС спрямо магистрат (в 2 случая през 2008 г и в 2 случая през 2013 г) за когото постъпилото становище на прокурор от СГП е оспорено от Бюрото, за 9 граждани, неправомерно подслушвани извън законовия срок.

Основният извод на Бюрото за 2017 г е съдебният контрол върху използването и прилагането на СРС е значително завишен. За това свидетелства по-големият брой и добре

мотивирани откази, както и наличието на не малък брой разрешения с включени в тях частични откази.

Според НБКРС **усъвършенстването на правната уредба** на процедурите, свързани със СРС, следва да продължи с приемането на промени в НПК и ЗСРС за:

- Задължението за предоставяне на материалите, на които се основава искането – чл.174 ал.4 от НПК и чл. 15 ал. 3 от ЗСРС

- Отпадане на лимитативното изброяване на състави на престъпления в случаите на използване на СРС спрямо свидетел по наказателно производство, дал съгласие за това – чл. 173 ал.5 от НПК и чл. 12 ал.3 от ЗСРС

- Създаване на възможност за използване на данни, получени при прилагане на СРС по искания на органи - **чл. 13 ал. 3 и 4 от ЗСРС** –

(3) Искането за използване на специални разузнавателни средства за престъпления, осъществени от съдия, прокурор или следовател, включително и в случаите по ал. 4, се подава от административния ръководител на Софийската апелативна прокуратура, на военно-апелативната прокуратура, съответно на апелативната специализирана прокуратура или от оправомощен от тях заместник. Искането за използване на специални разузнавателни средства за престъпления, осъществени от председател на Софийския апелативен съд, Военно-апелативния съд и апелативния специализиран наказателен съд и негов заместник се подава от заместник на главния прокурор при Върховната касационна прокуратура. Искания по предходните изречения могат да правят и министърът на вътрешните работи или писмено оправомощеният от него главен секретар на МВР, и председателят на Държавна агенция "Национална сигурност" или писмено оправомощеният от него заместник-председател и председателят на Комисията за противодействие на корупцията и за отнемане на незаконно придобитото имущество или писмено оправомощеният от него заместник-председател.

(4) Искането за използване на специални разузнавателни средства за предотвратяване на престъпления по чл. 108а, ал. 1 - 4, ал. 6 и 7, чл. 109, ал. 3, чл. 110, ал. 1, предложение шесто, чл. 110, ал. 2, чл. 308, ал. 3, т. 1 и чл. 320, ал. 2 от Наказателния кодекс се подава от главния прокурор на Република България, председателя на Държавна агенция "Национална сигурност", председателя на Държавна агенция "Разузнаване", директора на служба "Военна информация" или оправомощени техни заместници и от главния секретар на МВР

И чл. 177 ал.3 от НПК - За доказване на тежко умишлено престъпление по чл. 172, ал. 2 могат да се ползват и данните, получени при прилагане на специални разузнавателни средства по друго наказателно производство или по искане на орган по чл. 13, ал. 1 от Закона за специалните разузнавателни средства.

- За реда и срока на унищожаване на информацията, непослужила за изготвяне на ВДС

- Допълнителни правомощия на Бюрото за повишаване ефективността на наблюдението на процедурите, включително в случаите на използване на СРС по наказателни дела, по които са приложени ВДС
- Синхронизиране на срока за произнасяне на съдията в текстовете на чл. 15 и чл. 18 от ЗСРС (където срокът за произнасяне веднъж е 48 часа, включително и за Специализирания наказателен съд, след това 24 часа за Специализирания наказателен съд, и отново 24 часа за последващо произнасяне на съдията при използване на СРС неотложно за предотвратяване на тежко престъпление)
- Въвеждане на единна информационна система за органите по чл. 15 от ЗСРС () за лицата, спрямо които са използвани СРС

ПРЕПОРЪКИ

Да се направи единен регистър на исканията, разрешенията, отказите, случаите на удължаване на срока на СРС, лицата, спрямо които се прилагат СРС, нарушенията на ЗСРС и ЗЕС, който в една част може да е публичен

Да се създаде работещ механизъм за гражданите да могат да проверяват дали пряко или косвено са били обект на СРС

В съответствие с по-строгото европейско и българско законодателство за защита на личните данни (GDPR) използването на лични данни, събрани със СРС, и особено унищожаването им

По-високи гаранции срещу злоупотреба с информацията от СРС, в това число с лични данни

Контролен и санкционен механизъм за институциите и специалните служби, които нарушават ЗСРС

Повишаване квалификацията на разследващите органи, така че да се намали широкото използване на СРС с мотив, че по друг начин престъплението не може да се разкрие и докаже и да се избегнат нарушения като сбъкана подсъдност, посочено престъпление извън изрично изброените в закона за прилагане на СРС, и др.

Използвани материали:

Доклад за прилагането на СРС и трафични данни в България през 2010-2014 г (на фондация „14 януари“ – Асен Генов, написан по проект за прозрачно и добро управление)

Доклад на отдел „Защита на класифицираната информация“ по ЗСРС и ЗЕС за 2015 г и 2016 г на Софийски градски съд

Годишен отчет на Бюрото за СРС за 2017 г

ВЪПРОСИ

Към НБКСПС

Какво показват данните за 2018 г на НБКСПС

Дали нормативната база е тромава или твърде бърза

Дали има нормативни пречки за по-висока ефективност както на НБКСПС, така и на прокуратурата и съда

Необходимо ли е увеличаването на законовите правомощия на НБКСПС за осъществяване на действителен контрол върху използването на СПС?

Какво е необходимо, за да се повиши институционалното взаимодействие със съдебната система

Към съда

Дали нормативната база е тромава или на против твърде бърза

Дали има нормативни пречки за по-висока ефективност

Към прокуратурата

Дали нормативната база е тромава или на против твърде бърза

Дали има нормативни пречки за по-висока ефективност

Граждански съвет към Висшия съдебен съвет на Република България
Civil Council with the Supreme Judicial Council of Republic of Bulgaria

**Предложение от г-н Ясен Тодоров, член на УС,
Камера на следователите в България**

Предложението е направено устно в хода на дискусиата на заседание на Гражданския съвет към Висшия съдебен съвет, проведено на 05.07.2019 г., по точка 3. от дневния ред:

„Обсъждане на Годишния доклад на Националното бюро за контрол на специалните разузнавателни средства (НБКРС) за 2018 г., проблемни области и предложения за промяна в нормативната база, с цел подпомагане и подобряване работата на правоохранителните и правораздавателни органи със СРС.“

С оглед подобряване на законодателството по темата на т. 3 от дневния ред, г-н Ясен Тодоров предлага да се синхронизират процедурите и сроковете между Наказателно-процесуалния кодекс, Закона за специалните разузнавателни средства и Закона за електронните съобщения.

Настоящото предложение е приложение към Акт 117/05.07.2019 г. на Гражданския съвет.

Председателстващ заседанието:

/п/

**Мария Карагъзова, Председател,
Граждански съвет към ВСС**